

TEKST: INGRID ANK, REDAKTØR (ANSV.)

Ud til ormene

Naturfagligheden skal være en del af almindannelsen. Og de grundtvigskindede humanister, præster og højskolefolk bærer et ansvar for, at naturen er blevet en glemt dimension. Rektor på Københavns Professionshøjskole, Stefan Hermann, leverer med sit essay – *En varm tid* – et væsentligt indspark i dannelsesdebatten

Titel / En varm tid
Forfatter / Stefan Hermann
Sidetall / 152 sider
Pris / 199,95 kr.
Forlag / Informations Forlag 2022

I min barndom indgik en fast vending, der hed at gå "ud til ormene." Mine forældre interesserede sig nemlig en hel del for affaldssortering – før det blev moderne. Og i vores lille rækkehus i Vejlby-Risskov stod derfor en kæmpestor kompostaffaldsspan, hvori vi smed jordskokskræller og porreblade, og hvortil der var indkøbt 2-300 kompostorme. Jeg tror faktisk, de kom med posten. Jeg har aldrig set de orme, men de levede vel dernede og gjorde, hvad de skulle. Men jeg mødte de små fluer, som fløj op i hovedet på én, når man åbnede låget til spanen. Der var ikke ligefrem kamp blandt mine søstre og mig om at gå "ud til ormene."

"Den kære Gud og Skaber den mindste orm er nær," synger vi med B.S. Ingemann i hans morgensang for børn, Nu titte til hinanden, fra 1837. Og Ingemanns forhold til naturen er måske det, der kommer tættest på, hvad rektor på Københavns Professionshøjskole Stefan Hermann efterspørger i sin nye bog,

En varm tid. Der er nemlig hos Ingemann – ligesom hos H.C. Ørsted, som Hermann fremhæver – et 'panteistisk præg' (panteisme = Gud er i alt eller Gud er identisk med verden): Der er ånd i naturen, og man kan – og bør – stå i et 'åndeligt forhold' til naturen.

Også Grundtvig havde et forhold til orme. Eller rettere: Det havde han ikke. Men han brugte ormene – og andre dyr – som et modbillede på, hvad det vil sige at være menneske. "Mennesket er ingen abekat, bestemt til først at efterabe de andre dyr, og siden sig selv til verdens ende," skriver han i *Nordens Mytologi* fra 1832, og i samme skrift også, at der findes to slags 'videnskabelighed': Den der fører mennesket "gennem hele dyrerækken ned til ormene", og den der fører mennesket på "ånde-stigen op til Skaberen".

Grundtvig har tydeligvis *ikke* et nysgerrigt forhold til dyreriget, men han er altså også – vil jeg forsvare ham med – ude i et andet ærinde: Han vil beskrive mennesket som et frit væsen med ånd og handlekraft og dermed ikke 'bare' som et væsen med en forudsigelig adfærd. Ærindet er menneskelivets frihed og storhed, det handler egentlig slet ikke om aber og orme.

Humanisterne har haft for travlt med sig selv

Men det er måske problemet. For ifølge Stefan Hermann så har vi på 'den grundtvigske fløj' ikke haft blik for naturen. Han peger på, at mens Dansk Industri i mange år har efterspurgt flere unge med en naturfaglig uddannelse, så har filosoffer, teologer og højskolefolk rettet al opmærksomhed mod de 'hu-

manistiske eller samfundsfaglige områder'. Hermann skriver: "Det var sjældent teologer og professorer fra det pædagogiske parnas, der tematiserede naturen som dannesesemne eller som en central del i udviklingen af menneskelighed. De havde nok at gøre med at vende og dreje Grundtvig og hans ætlinge eller protestere mod konkurrencestaten, djøfiseringen, instrumentaliseringen, topstyring etc."

Hermann efterspørger, at vi opfatter naturfaglighed som en del af almindelsen. Men hans kritik retter sig ikke kun mod humanisterne (i bred forstand), der har haft for travlt med at diskutere det Hal Kochske livsformsdemokrati til at kunne få øje på naturen, han kritiserer også naturfagene for ikke at tematisere deres egen dannelsesværdi. Naturfaglighed er blevet relevant af hensyn til Dansk Industri – og ellers ikke.

Og det er – blandt mange – en af bogens styrker: Kritikken kommer hele vejen rundt. For som jeg læser det, er der sådan set ikke nogen, der i Hermanns øjne repræsenterer det naturforhold, vi i nutiden har brug for. Han nævner sine bedsteforældre, der netop havde både en kulturel og en naturfaglig 'almen dannelse'. De havde – må man gå ud fra – set både et pindsvin og en gadebelysningsfri stjernehimmel (hvilket undersøgelse viser, at mange nutidige børn i Danmark ikke har). Og de vidste hvad 'bæredygtighed' var, for det var sådan det var – man lappede bukserne, når der gik hul i dem. Men, som Hermann skriver, "de affaldssorterede ikke, min farfar førte en livslang guerillakrig mod insekter, og de bevægede sig gladelig rundt i en Range Rover, der kørte tre kilometer på literen." De opfattede det med andre ord som en

lettelse, når 'naturens besværligheder' blev indskrænket af teknikken.

Sådan kan vi ikke tænke i dag, for det kan naturen ikke holde til. Vi kan ikke vende tilbage til 'Hermanns bedsteforældre', for dengang var naturen et alment dannelsesspørgsmål af andre grunde, end de grunde der gør det påtrængende i dag. Vores forhold til naturen skal med andre ord ikke bare genopfindes, men opfindes. For vi befinder os midt i en overophedet klima- og biodiversitetskrisen, uden at vi egentlig har et forhold til det, vi er i gang med at miste.

Bogen er en invitation

Hermann kritiserer teologerne, humanisterne og højskolefolkene for ikke at tænke naturfaglighed med i deres (vores) forestillinger om almindelse. Ikke fordi den historiske og kulturelle dannelse ikke er vigtig, men fordi den naturfaglige også er. Jeg mener, kritikken har en berettigelse. Men jeg opfatter den også især som en invitation: Tænk dog med, humanister, og overlad ikke naturen til naturfagene eller til Dansk Industri.

Bogen er 'bare' et essay. Men den kommer i sin korte form langt omkring – både i forhold til at pege på forskellige typer af naturforhold (fra Max Webers berømte kombination af kristendom og kapitalisme til nutidige kunstneres undersøgelse af naturen som både human og nonhuman), men også hvad angår vores forhold til hin-

anden (hvor Hermann mener, at identitetstænkningen trænger til nedkøling – jeg er enig) og vores forhold til os selv. Først og fremmest stiller bogen vigtige og væsentlige spørgsmål ind i en dannelsesdebat. Den får min varmeste anbefaling.

I øvrigt: Selvom skoven falmer, pinsesolen danser og

ånden har fuglevinger i Grundtvigs salmer, så er der – vil jeg mene – ikke meget at hente, hvad angår naturen som alment dannende. Men én ting, der alligevel er værre end de arme orme, der hos Grundtvig befinder sig nederst i hierarkiet, det er de mennesker, der udvikler sig til bogorme: "Vi må gå til bøgerne, ikke som *bogorme*, der vil leve af lig og ådsler, men som levende mennesker, der af bøgerne vil lære, hvad vi ikke kan sige os selv" (*Nordens Mytologi*, 1832). I mine øjne stadig et brugbart dannelsesideal. ■

Jeg mener, kritikken har en berettigelse. Men jeg opfatter den også især som en invitation: Tænk dog med, humanister, og overlad ikke naturen til naturfagene eller til Dansk Industri.